

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

گروه اقتصاد

پایاننامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته علوم اقتصادی

عنوان

بررسی اثر تروریسم بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای خاورمیانه

استاد راهنما

دکتر حسین پناهی

استاد مشاور

دکتر پرویز محمدزاده

پژوهشگر

عذرا جمشیدی

خرداد ۹۰

نام خانوادگی : جمشیدی	نام: عذرا
عنوان پایان نامه: بررسی اثر تروریسم بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای خاورمیانه	
استادان راهنما: دکتر حسین پناهی استاد مشاور: دکتر پرویز محمدزاده	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: علوم اقتصادی گرایش: علوم اقتصادی	
دانشگاه: تبریز	دانشکده: علوم انسانی و اجتماعی
تعداد صفحات: ۹۱	
واژه های کلیدی: سرمایه گذاری مستقیم خارجی، تروریسم، ریسک سیاسی، خاورمیانه.	
JEL classification: F21, G18, G32	
<p>چکیده:</p> <p>بی ثباتی سیاسی به عنوان یکی از عوامل داخلی، نزدیک ترین تعامل را با مفهوم امنیت اقتصادی در تأثیرگذاری بر عوامل تولید دارد. در کشورهای در حال توسعه، نا اطمینانی که در فضای بی ثباتی سیاسی و خشونت های غیرقاعده مند پدید می آید، موجب کاستن از سرمایه گذاری ها، عدم توانایی کشور در جذب موفق سرمایه های خارجی و فرار سرمایه می گردد. پدیده تروریسم از جمله شاخص های بی ثباتی سیاسی می باشد که در این مطالعه به بررسی اثر این پدیده بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی توسط کشورهای منطقه خاور میانه پرداخته شده است. نمونه مورد مطالعه شامل کشورهای بحرین، مصر، کویت، عربستان، سوریه، اردن، ترکیه بوده و دوره زمانی این پژوهش نیز از سال ۱۹۷۰-۲۰۰۸ می باشد.</p> <p>نتایج حاصل از برآورد مدل تحقیق با استفاده از روش داده های تابلویی بیانگر این است که طی دوره مورد مطالعه، تروریسم دارای اثر منفی بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی بوده است. در مقابل عواملی از قبیل تولید ناخالص داخلی و درجه باز بودن تجاری دارای اثر مثبتی بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی بوده اند.</p>	

فهرست مطالب

۲	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	۱-۱- بیان مسأله
۴	۲-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق
۶	۳-۱- اهداف تحقیق
۶	۴-۱- فرضیه های تحقیق
۶	۵-۱- روش تحقیق
۷	۶-۱- نمونه آماری و دوره زمانی تحقیق
۷	۷-۱- محدودیت های تحقیق
۸	۸-۱- سازماندهی تحقیق
۱۰	فصل دوم: مروری بر ادبیات موضوع
۱۰	۱-۲- مقدمه
۱۰	۲-۲- مبانی نظری
۱۲	۱-۲-۲- نظریه های مبتنی بر سایر عوامل مؤثر بر FDI
۱۲	۱-۲-۲-۱- مفهوم ریسک سیاسی
۱۷	۲-۲-۲-۱- ریسک سیاسی، تروریسم و سرمایه گذاری مستقیم خارجی
۲۰	۳-۲- پیشینه تحقیق
۲۰	۱-۳-۲- مطالعات خارجی
۲۳	۲-۳-۲- مطالعات داخلی
۲۴	۴-۲- جمع بندی فصل
۲۶	فصل سوم: بررسی توصیفی متغیرهای تحقیق
۲۶	۱-۳- مقدمه
۲۶	۲-۳- روند سرمایه گذاری مستقیم خارجی در جهان
۳۱	۳-۳- روند سرمایه گذاری مستقیم خارجی به تفکیک کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه
۳۵	۵-۳- روند حوادث تروریستی

۴۴	فصل چهارم: روش شناسی تحقیق.....
۴۴	۱-۴- مقدمه
۴۴	۲-۴- مدل تحقیق
۴۵	۳-۴- تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق
۴۷	۴-۴- معرفی روش تحقیق
۴۸	۱-۴-۴- داده های پانلی و مزایای استفاده از آنها
۴۹	۲-۴-۴- آزمونهای ایستایی در داده های پانلی
۵۰	۱-۲-۴-۴- آزمون ایستایی لوین، لین و چو (LLC)
۵۳	۲-۲-۴-۴- آزمون ایستایی ایم، پسران وشین (IPS)
۵۶	۳-۴-۴- روش تخمین در داده های پانلی
۶۰	۵-۴- جمع بندی
۶۲	فصل پنجم: برآورد مدل و تجزیه و تحلیل یافته ها
۶۲	۱-۵- مقدمه
۶۲	۲-۵- آزمون ایستایی متغیرهای تحقیق و انتخاب روش مناسب تخمین
۶۳	۱-۲-۵- آزمون ریشه واحد IPS
۶۴	۲-۲-۵- آزمون معنی دار بودن اثرات گروه و انتخاب روش مناسب تخمین دادههای پانلی
۶۴	۱-۲-۲-۵- آزمون معنی دار بودن اثرات گروه
۶۵	۲-۲-۲-۵- آزمون انتخاب روش مناسب تخمین (اثرات ثابت یا اثرات تصادفی)
۶۶	۳-۵- برآورد مدل تحقیق و تحلیل نتایج برآورد مدل
۶۸	۴-۵- تحلیل حساسیت نتایج
۷۳	۵-۵- جمع بندی فصل
۷۵	فصل ششم: نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها
۷۵	۱-۶- مقدمه
۷۵	۲-۶- مروری بر خطوط کلی پژوهش
۷۹	۳-۶- نتایج آزمون فرضیه
۷۹	۳-۶- نتیجه گیری
۸۱	۴-۶- توصیه های سیاستی
۸۳	۵-۶- پیشنهادهایی برای پژوهش های آتی

۸۴.....	ضمائم و پیوستها
۸۹.....	منابع
۸۹.....	الف-فارسی
۸۹.....	ب- انگلیسی

- ۱۵ جدول (۱-۲): منابع ریسک سیاسی
- ۶۳ جدول (۱-۵): نتایج آزمون ریشه واحد IPS برای متغیرهای مدل
- ۶۵ جدول (۲-۵): نتایج آزمون F برای مدل (۱-۵) (دوره ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۸)
- ۶۵ جدول (۳-۵): نتایج آزمون هاسمن برای مدل (۱-۵) (دوره ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۸)
- ۶۶ جدول (۴-۵): نتایج تخمین مدل تحقیق برای دوره زمانی ۱۹۷۰-۲۰۰۸
- ۶۹ جدول (۵-۵): نتایج بررسی استحکام مدل (حوادث تروریستی به عنوان متغیر توضیحی بیانگر ریسک تروریسم)
- ۷۲ جدول (۶-۵): نتایج بررسی استحکام مدل (تعداد کشته‌شدگان به عنوان متغیر توضیحی بیانگر ریسک تروریسم)

- نمودار(۱-۳): روند FDI ورودی در کل جهان طی دوره ۱۹۷۰-۲۰۰۸ ۲۷
- نمودار(۲-۳): روند رشد FDI ورودی در کل جهان طی دوره ۱۹۷۰-۲۰۰۹ ۲۷
- نمودار(۳-۳): روند FDI ورودی در کشورهای توسعه یافته قاره های مختلف ۳۰
- نمودار(۴-۳): روند FDI ورودی در کشورهای در حال توسعه قاره های مختلف ۳۰
- نمودار(۴-۳): روند FDI ورودی در کشورهای در حال توسعه قاره های مختلف ۳۲
- نمودار(۶-۳): سهم کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه از FDI خروجی جهان ۳۲
- نمودار (۷-۳): سهم کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه از جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی ۳۳
- نمودار (۸-۳): سهم کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه از جریان خروجی سرمایه گذاری مستقیم خارجی ۳۴
- نمودار(۹-۳): روند حوادث تروریستی در جهان و منطقه خاور میانه ۳۶
- نمودار(۱۰-۳): سهم مناطق مختلف جهان از کل حوادث تروریستی طی دوره ۱۹۷۰-۲۰۰۸ ۳۷
- نمودار(۱۱-۳): روند سهم خاور میانه از کل حوادث تروریستی جهان ۳۸
- نمودار (۱۲-۳): میزان حوادث تروریستی در دوره ۱۹۷۰-۲۰۰۸ در کشورهای مختلف منطقه خاور میانه و شمال آفریقا ۳۹
- نمودار(۱۳-۳): سهم اهداف مختلف در فعالیت های تروریستی جهان ۴۰
- نمودار(۱۴-۳): سهم اهداف اقدامات تروریستی در منطقه خاور میانه ۴۰
- نمودار(۱۵-۳): سهم اقدامات تروریستی به لحاظ نوع حمله در جهان ۴۱
- نمودار(۱۶-۳): سهم اقدامات تروریستی به لحاظ نوع حمله در منطقه خاور میانه ۴۲

فصل اول

کلیات تحقیق

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- بیان مسأله

یکی از مسائل اقتصادی که کشورهای در حال توسعه غالباً با آن درگیرند فزونی تقاضا برای سرمایه‌گذاری در مقایسه با نرخ پس‌انداز داخلی در این کشورها می‌باشد. این امر سبب می‌گردد تا پس‌انداز کافی جهت تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی در این کشورها فراهم نشود. در حقیقت کشورهای در حال توسعه به سرمایه خارجی چه به صورت سرمایه‌گذاری مستقیم و چه به صورت سرمایه‌گذاری غیر مستقیم نیاز ضروری دارند.

نظریه‌های اقتصادی و همچنین مطالعات صورت گرفته در زمینه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^۱ (FDI) نشان می‌دهد عوامل متعددی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تأثیر دارد که این عوامل را می‌توان به صورت عوامل اقتصادی، سیاسی و اجتماعی تقسیم نمود. در رابطه با عملکرد کشورهای در حال توسعه در زمینه عوامل اقتصادی می‌توان اشاره کرد که دولت‌ها در رقابت گسترده‌ای با یکدیگر از طریق تغییر عوامل کلیدی سیاست‌های اقتصادی، از قبیل شرایط بازار کار داخلی، مالیات‌ها، موانع

^۱ . Foreign Direct Investment (FDI)

تعرفه‌ای، یارانه‌ها و خصوصی‌سازی سعی در بهبود وضعیت کشور خود در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارند. کشورهای در حال توسعه ضمن پیشنهاد مشوق‌های مختلف از قبیل معافیت‌های مالیاتی، آزادسازی تجاری، تأسیس مناطق ویژه اقتصادی و مشوق‌های اقتصادی دیگر برای سرمایه‌گذاران خارجی بر سر جذب سرمایه‌های خارجی با یکدیگر رقابت می‌کنند.

وضعیت کشورهای در حال توسعه در رابطه با عوامل سیاسی کمی متفاوت از وضعیت و عملکرد آنها در مورد عوامل اقتصادی است. ساختار اقتصادی کشورها، مخصوصاً کشورهای در حال توسعه در برابر عوامل نامطلوب داخلی بسیار ضربه‌پذیر است. بی‌ثباتی سیاسی به عنوان مهمترین عامل داخلی، نزدیک‌ترین تعامل را با مفهوم امنیت اقتصادی در تأثیرگذاری بر عوامل تولید دارد. در کشورهای در حال توسعه، نا اطمینانی که در فضای بی‌ثباتی سیاسی و خشونت‌های غیرقاعده‌مند پدید می‌آید، موجب کاستن از سرمایه‌گذاری‌ها، عدم توانایی کشور در جذب موفق سرمایه‌های خارجی و فرار سرمایه می‌گردد. پدیده تروریسم از جمله شاخص‌های بی‌ثباتی سیاسی می‌باشد که امروزه به عنوان یکی از مسائل حساس جامعه بین‌الملل مخصوصاً کشورهای در حال توسعه مطرح شده و آثار آن بر تحولات روابط اقتصادی و سیاسی بین‌الملل گسترده است.

با توجه به عوامل اقتصادی و سیاسی تأثیرگذار بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، می‌توان منطقه خاورمیانه را به عنوان یک منطقه ویژه مورد مطالعه قرار داد. به لحاظ عوامل اقتصادی باید گفت که خاور میانه نسبت به سایر مناطق جغرافیایی جهان به دلیل برخورداری از جمعیت زیاد و بازار بزرگ‌تر، منابع انرژی فراوان و موقعیت ویژه جغرافیایی دارای اهمیت زیادی برای سرمایه‌گذاران خارجی می‌باشد. در مقابل به لحاظ ثبات سیاسی، این منطقه از شرایط مساعدی برخوردار نمی‌باشد. به عنوان مثال بر

اساس گزارش پایگاه داده‌های جهانی تروریسم^۱ (GTD) بالغ بر ۱۵۰۰۰ حادثه تروریستی طی دوره ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۸ در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا به وقوع پیوسته است که باعث شده تا بعد از آمریکای جنوبی (با ۱۷۰۰۰ واقعه تروریستی)، منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا مقام دوم جهان را در میزان وقوع حوادث تروریستی داشته باشد.^۲ همچنین حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ میلادی و به دنبال آن حمله به دو کشور افغانستان و عراق به بهانه مبارزه با تروریسم باعث گردیده تا شاهد تأثیر بیشتر پدیده تروریسم در مسائل جامعه جهانی به ویژه مسائل اقتصادی و سیاسی خاورمیانه باشیم.

با توجه به مطالب ذکر شده تحقیق حاضر به دنبال آن است تا چگونگی رابطه میان تروریسم (به عنوان یکی از شاخص‌های بی‌ثباتی سیاسی) و جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای منطقه خاورمیانه را مشخص نماید.

۱-۲- ضرورت و اهمیت تحقیق

پایین بودن میزان سرمایه‌گذاری یکی از مشخصه‌های بارز کشورهای در حال توسعه می‌باشد. در چنین شرایطی عدم امکان تأمین منابع مالی از سیستم‌های مالی داخلی سبب می‌گردد تا منابع مورد نیاز طرح‌های توسعه از محل منابع خارج از کشور فراهم شود. سرمایه‌گذاری خارجی یکی از مهم‌ترین شیوه‌های تأمین مالی خارجی به روش غیراستقراضی است که برخلاف روش‌های قرضی تأمین مالی خارجی که در تراز پرداخت‌های کشور میزبان به عنوان بدهی محسوب می‌شود، به عنوان منابع سرمایه‌گذاری تلقی می‌گردد. بدین جهت است که طی سال‌های اخیر سیاست‌گذاران در بیشتر کشورهای در حال توسعه، در حال رقابت شدید برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی هستند و امیدوارند که

^۱ . Global Terrorism Database (GTD)

^۲ . www.start.umd.edu/start/data, 2010

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان یک محرک قوی برای توسعه اقتصادی در کشورشان فراهم باشد. در سطح کلان انتظار آن می‌رود که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذاری، اشتغال، ارزهای خارجی و درآمدهای دولت را افزایش دهد و در سطح خرد اثرات بیرونی مثبت به واسطه رقابت، انتقال تکنولوژی، بازاریابی و شیوه‌های نوین کسب و کار را فراهم کند.

علی‌رغم اهمیتی که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برای کشورهای در حال توسعه دارد و تلاشی که توسط این کشورها برای جذب سرمایه‌های خارجی صورت می‌گیرد، با این حال بخش اعظمی از جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در میان کشورهای صنعتی جریان دارد. به عنوان مثال در سال ۲۰۰۸ میلادی، سهم کشورهای صنعتی از جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در حدود ۶۰ درصد و کشورهای در حال توسعه در حدود ۴۰ درصد بوده است (UNCTAD, 2009). در این میان سهم کشورهای منطقه خاورمیانه نیز تنها در حدود ۵ درصد از کل جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جهان بوده است. این میزان در مقایسه با مشخصه‌های اقتصادی مناسبی که منطقه خاورمیانه دارد بسیار اندک می‌باشد و به نظر می‌رسد عواملی غیر از عوامل اقتصادی از قبیل وقوع حوادث تروریستی (به عنوان بی‌ثباتی سیاسی) در پایین بودن سهم این منطقه از جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثر گذار باشند. بنابراین آگاهی هر چه بیشتر کشورهای این منطقه از عوامل مؤثر بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جهت اتخاذ سیاست‌های مناسب و اقدامات لازم برای موفقیت در دستیابی به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارای اهمیت زیادی می‌باشد.

در زمینه بررسی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سالیان اخیر پژوهش‌هایی نیز در کشور صورت گرفته است ولی در هیچ یک از این پژوهش‌ها در مورد رابطه بین تروریسم و سرمایه-

گذاری مستقیم خارجی بحث نشده است و در تحقیق حاضر این موضوع مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳-۱- اهداف تحقیق

هدف این تحقیق عبارت است از:

- بررسی رابطه بین تروریسم و جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای منطقه خاورمیانه.

۴-۱- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه این تحقیق را می‌توان به صورت زیر مطرح کرد:

- تروریسم باعث کاهش جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به کشورهای منطقه خاورمیانه می‌گردد.

۵-۱- روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی بوده و به لحاظ روش تحقیق از نوع تحقیقات تحلیلی-توصیفی می‌باشد و در آن تاثیر تروریسم و سایر متغیرهای مؤثر بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای خاورمیانه، با استفاده از تکنیک داده‌های پانلی^۱ مورد بررسی قرار می‌گیرد.

^۱ . Panel Data

۱-۶- نمونه آماری و دوره زمانی تحقیق

آمار و اطلاعات مورد استفاده در این مطالعه به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده است. منابع و داده‌های آماری مربوط به متغیرهای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، تولید ناخالص داخلی سرانه، شاخص قیمتی کالاها و خدمات مصرفی و درجه باز بودن اقتصاد از آمار و اطلاعات سری‌های زمانی ارائه شده توسط بانک جهانی و داده‌های مربوط به تعداد وقایع تروریستی از پایگاه داده‌های جهانی تروریسم^۱ (GTD) استخراج گردیده است.

دوره زمانی این پژوهش از سال ۱۹۷۰-۲۰۰۸ می‌باشد. جامعه آماری در این پژوهش، کشورهای خاورمیانه شامل بحرین، مصر، کویت، عربستان، سوریه، اردن، ترکیه بوده و مبنای انتخاب این کشورها در این منطقه نیز بر اساس دسترسی یا عدم دسترسی به داده‌های مورد نیاز برای دوره زمانی مورد مطالعه می‌باشد.

۱-۷- محدودیت‌های تحقیق

محدودیت اصلی در این مطالعه عدم دسترسی به داده‌های سری زمانی سایر متغیرهای بیانگر ریسک سیاسی برای نمونه مورد مطالعه در دوره زمانی تحقیق می‌باشد. این محدودیت باعث می‌گردد تا نتوان به طور کامل به بررسی اثر متغیر ریسک سیاسی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای منتخب خاورمیانه پرداخت.

^۱ . Global Terrorism Database (GTD), www.start.umd.edu/start/data

۱-۸- سازماندهی تحقیق

این تحقیق در شش فصل سازماندهی شده است. ابتدا در فصل اول کلیات تحقیق ارائه شده و در فصل دوم، ادبیات تحقیق (مبانی نظری و پیشینه تحقیق) مرور می‌شود. در فصل سوم، مطالعه توصیفی پیرامون حوادث تروریستی در جهان و منطقه خاورمیانه و نیز روند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جهان و کشورهای خاورمیانه ارائه می‌شود. معرفی روش‌شناسی تحقیق و مباحث اقتصادسنجی مورد استفاده در تحقیق در فصل چهارم بیان می‌شود و در فصل‌های پنجم و ششم به ترتیب به برآورد مدل، تجزیه و تحلیل یافته‌ها، نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهاد پرداخته خواهد شد.

فصل دوم

مرور ادبیات موضوع

فصل دوم: مروری بر ادبیات موضوع

۲-۱- مقدمه

مطالب این فصل در سه قسمت تنظیم شده است. پس از مرور مبانی نظری، در قسمت دوم به پیشینه پژوهش در قالب مطالعات داخلی و خارجی پرداخته می‌شود. در قسمت پایانی نیز جمع‌بندی کلی فصل ارائه می‌شود.

۲-۲- مبانی نظری

تا قبل از دهه ۱۹۶۰، تئوری خاصی در مورد FDI وجود نداشت و مفهوم FDI به عنوان بخشی از نظریه نوکلاسیک سرمایه مطرح می‌شد. ولی بعد از دهه ۱۹۶۰ در نتیجه افزایش حجم FDI، ادبیات نظری فراوانی به وجود آمد که در صدد تبیین علل و انگیزه‌های وقوع FDI، زمان وقوع آن و مکان‌هایی که به عنوان میزبان برای FDI مطرح می‌شدند، برآمدند. در رابطه با توضیح FDI به عنوان بخشی از نظریه نوکلاسیک سرمایه، دو مشکل اساسی وجود داشت که عملاً بعد از دهه ۱۹۶۰ ظاهر شدند. اول این که FDI چیزی فراتر از انتقال سرمایه بود و شامل مواردی از قبیل انتقال تکنولوژی، مهارت‌های سازمانی و

مدیریتی می‌شد. دوم این که بر خلاف جریان سرمایه که انتقال مواد و وجوه در میان دو بخش مستقل در بازار صورت می‌گرفت، در FDI انتقال بیشتر در درون یک شرکت روی می‌داد (Dunning and Lundan, 2008, p.82). این دو عامل سبب شد تا ادبیات ویژه‌ای در خصوص FDI مطرح گردد. مهمترین نظریه‌های مطرح شده در خصوص FDI را می‌توان به صورت زیر طبقه‌بندی نمود (Jones and Wren, 2006, pp. 27-28):

- نظریه فعالیت‌های بین‌المللی^۱ بنگاه‌ها (Heymer, 1960)
- نظریه چرخه عمر محصول^۲ (Vernon, 1966)
- نظریه سرمایه‌گذاری عمودی و افقی^۳ (Caves, 1971)
- نظریه درونی‌سازی^۴ (Buckley and Casson, 1976)
- نظریه التقاطی^۵ (Dunning, 1977)
- نظریه رفتار استراتژیک^۶ بنگاه‌ها (Graham, 1978)

در مجموع تمامی نظریه‌های مطرح شده در ارتباط با FDI را می‌توان در قالب ۴ دسته، نظریه‌های

مبتنی بر فرض بازار کامل^۷، نظریه‌های مبتنی بر بازارهای ناقص، سایر نظریه‌ها و نظریه‌های مبتنی بر سایر

عوامل^۸ اثرگذار بر FDI، تقسیم‌بندی نمود (Moosa, 2002, p.23). با توجه به گستردگی نظریات مطرح

¹ . International Operations

² . Product Life-Cycle

³ . Vertical and Horizontal Investment

⁴ . Internalisation

⁵ . Eclectic

⁶ . Strategic Behaviour

⁷ . Perfect Market

⁸ . Theories Based On Other Factors

در زمینه FDI و نیز هدف پایان‌نامه در این بخش فقط به ارائه نظریه‌های مبتنی بر سایر عوامل مؤثر بر FDI پرداخته شده است.

۲-۲-۱- نظریه‌های مبتنی بر سایر عوامل مؤثر بر FDI

عواملی که غالباً برای توضیح جریان FDI به کار می‌روند را می‌توان در قالب سه گروه شامل ریسک سیاسی و ریسک کشور؛ سیاست مالیاتی، موانع تعرفه‌ای و مقررات دولتی؛ عوامل استراتژیک و بلند مدت تقسیم بندی نمود. از بین موارد ذکر شده گروه ریسک سیاسی و ریسک کشوری بیشتر با موضوع تحقیق در ارتباط می‌باشند. بنابراین در این بخش نخست تعریفی از مفهوم ریسک سیاسی ارائه می‌گردد و سپس رابطه بین ریسک سیاسی، به خصوص تروریسم به عنوان شاخصی برای ریسک سیاسی، و جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲-۱-۲- مفهوم ریسک سیاسی

مفهوم ریسک سیاسی در پیشینه و ادبیات راجع به این موضوع موقعی به ظهور رسید که در دهه ۱۹۶۰، کشورهای تازه استقلال یافته در صدد فائق آمدن بر مسائل کمبود مالی‌شان از طریق بنگاه‌های چند ملیتی برآمدند و در آن دهه این مفهوم با اهمیت تلقی شد.

افزایش اهمیت ریسک سیاسی بعدها منجر به تلاش‌هایی جهت کمی کردن آن (ریسک سیاسی) شد. رومل و هنان (۱۹۷۸)^۱ نخستین مطالعه را در خصوص ارزیابی ریسک سیاسی انجام دادند. تلاش دیگر جهت تعریف و ارزیابی ریسک سیاسی توسط هانر (۱۹۸۳-۱۹۸۰)^۲ انجام گرفته است. شاخص اطلاعات

^۱. Rummel and Heenan (1978)

^۲. Theodore Haner (1980-1983)

ریسک محیط تجاری (BERI)^۱ به عنوان یک راهنمای کمی جهت اندازه‌گیری ریسک سیاسی توسط هانر ارائه شده است. در سال ۱۹۷۹، کوپلی و آلری^۲ شروع به توسعه دادن سیستم ارزشیابی خدمات ریسک سیاسی (PRS)^۳ کردند، که در دهه ۱۹۸۰ در سطح گسترده توسط بنگاه‌های چند ملیتی مورد استفاده قرار گرفت. از آن زمان به بعد، رویکردهای تازه به ریسک سیاسی با هدف کمی کردن آن و انسجام و تکمیل آن در فرایند تصمیم‌گیری مؤسسات توسعه یافته است.

وافو (۱۹۹۸)^۴ تکامل تاریخی مفهوم ریسک سیاسی را به صورت زیر خلاصه کرده است:

(۱) از دوره قدیم تا دهه ۱۹۶۰: در این دوره نه مفهوم پیچیده‌ای از ریسک سیاسی وجود داشت و نه

آگاهی دقیق ریسک سیاسی؛ هرچند که نمودهای ریسک سیاسی مورد توجه قرار گرفته می‌شدند.

(۲) دهه ۱۹۷۰: در این دهه تولد مفهوم ریسک سیاسی به گسترش دکترین جمعی (ناسیونالیسم و

مارکیسم) نسبت داده شد.

(۳) دهه ۱۹۸۰: در این دهه چنین فرض گردید که مفهوم ریسک سیاسی هم برای دانشگاه‌ها و هم

برای حرفه‌ها اهمیت فزاینده‌ای دارد. دوره‌ای که شاهد به وجود آمدن روش‌های ارزیابی ریسک

به شیوه کمی، تعبیر بحران‌ها از ریسک سیاسی و استفاده سیستماتیک (منظم) از این دیدگاه‌های

کمی در سطح بنگاه‌های بزرگ بود.

(۴) دهه ۱۹۹۰: که شاهد پالایش و تصفیه مفهوم ریسک سیاسی از طریق مشارکت سایر رشته‌های

تحقیق مانند علوم سیاسی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی بوده است.

^۱. Business Environment Risk Information (BERI)

^۲. Copli and O'Leary (1979)

^۳. Political Risk Services (PRS)

^۴. Wafo (1998)